

Інна КУЗНЕЦОВА

**ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ
КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ
ОСВІТИ: ЦІЛІСНІСТЬ
СВІТОБАЧЕННЯ ЧЕРЕЗ
СИНЕРГЕТИЧНЕ МИСЛЕННЯ
(огляд статей)**

Аналізуючи наукові публікації із проблеми філософського осмислення культурно-мистецької системи освіти України, що опубліковані у фахових виданнях Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: «Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури», «Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв», «Культура і Сучасність», «Мистецтвознавчі записки» — за період 2008–2010 рр., автор виокремлює тематичні блоки, що стали предметом розгляду дослідників, а саме: сучасне осмислення культури із застосуванням методологічного апарату синергетики, осмислення особливостей філософії культурно-мистецької освіти України та їх збереження в контексті Болонської конвенції, проблема становлення особистості як складової світоглядно-теоретичного підґрунтя філософії освіти, а також прикладні аспекти філософсько-освітньої проблематики.

Цілісність, складність постнекласичного, нелінійного, синергетичного погляду на світ продиктований етичним проривом у системі становлення особистості, новий образ мислення якої здатний відповідати безперервним змінам світу. Сучасне парадигмальне світорозуміння характеризується процесом інтеграції знань, що синтезує інноваційні методології пізнання та пояснення світу, допомагає з'ясувати динаміку та встановити спільні елементи різноманітних галузей науки, виробити міждисциплінарну метамову в описі процесів переходу і трансформації.

Наукове дослідження процесів хаотизації та самоорганізації у складних і надскладних системах, розкриття багатоманітності типів нелінійних нерівноважних систем посилює позиції тих, хто діалектично сприймає та інтерпретує світ; дозволяє синергетичній методології стати концепцією

універсальної узагальнюючої сили, в рамках якої можливий самостійний вибір шляху еволюції задля впливу на складні механізми «оможливлення» буття і мислення. Зазначеному, зокрема, сприяє інноваційний принцип – «порядок через флуктуації», за яким ідея становлення впорядкованості структур через хаос, біфуркаційні зміни, мінливості, випадковості та нелінійності визначає методологічний зміст науки, яка вже «не є ані матеріалістичною, ані редуccionістською, ані детерміністською» (за І. Пригожиним).

Нелінійна реакція на екстенсивний розвиток техногенної цивілізації («епоха біфуркацій» – за Е. Ласло) вивела людство на межу самознищення та водночас запропонувала вихід з планетарної кризи – розвиток процесів самоорганізації інформаційного суспільства. Втім, хаотизацію останнього, що проявилась у фрагментарності світосприйняття потрібно зняти у цілісності знання як доміанти нової фундаментальної парадигми освіти, що має за основу синергетичне мислення з перевагою у тому, що забезпечує цілісність світобачення. Вітчизняні вчені В. Андрущенко, Ю. Богуцький, Л. Горбунова, І. Добронравова, В. Кремень, М. Култаєва, В. Лутай, М. Михальченко, І. Надольний, В. Пазенок, М. Попович, С. Рижкова, І. Степаненко, В. Табачковський, В. Шейко в останні роки виступили з низкою наукових праць, де вказана потреба ґрунтовно осмислюється.

Культурно-історична динаміка становлення інституту освіти в контексті трьох основних освітніх парадигм – класичної, некласичної і постнекласичної – свідчить на користь загальноісторичної тенденції еволюції освіти, що полягає в актуалізації її суб'єктного виміру, а відтак і забезпечує розвиток діалогічного виміру процесів трансляції та породження нових знань і типів культурної свідомості.

Для сучасної культурної парадигми, що визначається спробами вийти за межі постмодерної релятивізації цінностей, плідним є звернення до аксіологічних детермінацій освітнього процесу. Подальша актуалізація суб'єктно-орієнтованого підходу до розвитку освіти, домінантою якого стає феномен самоосвіти, є неможливою без переходу від поняття «система освіти» до поняття «освітній простір» як ключового аспекту сучасної філософії освіти, оскільки цей перехід є одночасно і закономірним результатом, і якісним зрушенням в актуалізації свободи самовизначення особистості у сфері освіти.

Філософським підґрунтям виховного та навчального процесу мають стати принципи пріоритету свободи реалізації можливостей саморозвитку особистості за рівних умов доступу до якісної освіти; єдності загальнолюдських і національних інтересів, формування толерантного світогляду та взаємодії народів і культур; системності, взаємозв'язку теорії з практикою, гуманітарного та природничого знання, забезпечення освіти протягом життя. Навчальний процес потребує здійснення на основі плюральної методології соціального пізнання, усвідомлення єдності людської

історії, діалогової форми організації виховання та навчання особистості. Останнє потребує активного переходу від освіти як жорстко керованої системи до нової парадигми – освіти як плюрального простору множини можливостей.

Сучасна трансформація культурно-мистецьких освітніх стратегій в Україні зумовлена знаковою природою культури та потребує метапрофесійної діяльності культуртрегерів – осіб та інституцій, здатних забезпечити реальне функціонування та тяглисть (у єдності спадкоємності та інновацій) схеми явищ культури в суспільстві: поява (продукування), «згортання» (перетворення на знак культури, втрата актуальності), «розгортання» знаків культури до особистої межі сприйняття.

Здійснення культуртрегерами – фахівцями бібліотечної, музейної, журналістської, перекладацької справи тощо – свого фахового соціального призначення пов'язане з соціальною відповідальністю за наслідки поширюваних серед соціуму текстів культури (за схемою – відбір, інтерпретація, трансляція), а також актуалізує зміст соціалізації та інкультурації людей, створює та постійно відтворює єдине смислове поле культури, а відтак – зумовлює цілісність суспільства, його історичну перспективу, виміри життя прийдешніх поколінь.

Тенденції реформування професійної підготовки культуртрегерів обумовлені людинотворчим характером їх професійної діяльності, яка реалізується виключно у формі спілкування і як така є діяльністю морально-етичною, що зумовлює правомірність включення до культуртрегерської діяльності моральнісних вимірів, а до професійних параметрів фахівця-культуртрегера – моральних якостей: особистісну відповідальність за відбір, інтерпретацію, трансляцію текстів культури як таких в соціумі. Втім, швидкозмінність культурного, соціального, політичного та економічного життя виключає спрямованість на панування стереотипів індивідуальної та колективної відповідальної діяльності, що робить зазначене завдання постійно актуальним [22].

Достеменно завдання в тих, чи інших аспектах стало предметом розгляду сучасних вітчизняних науковців, що результується в статтях наукових періодичних видань. Метою запропонованої увазі читача публікації є аналітичний огляд статей з філософсько-освітньої проблематики щодо організації системи культурно-мистецької освіти України, опублікованих у фахових виданнях Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: «Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури», «Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв», «Культура і Сучасність», «Мистецтвознавчі записки» за період 2008–2010 рр.

Важливими в окресленій проблематиці є статті, присвячені сучасному осмисленню культури із застосуванням методологічного апарату синергетики.

Розглядаючи питання вивчення, творення і споживання культури в контексті концепції сталого розвитку та інтегральної безпеки глобальної

цивілізації, С. Рижкова аналізує властиві соціокультурним концепціям класицизму і модерну суперечності пояснення причин кризи культури та рекомендації щодо її подолання. У статті «Прогностичні можливості системного аналізу феномена культури» [33] автор особливу увагу приділяє методологічним підходам синергетики, в яких поєднані методи формальної і неформальної логіки, структурно-функціонального і порівняльно-історичного аналізу, процедур сутнісного дослідження даних первинного досвіду феноменології, герменевтичних процедур виявлення, розуміння, глумачення профанного і сакрального сенсу символів, семантичних принципів типологізації множин, які дають змогу вивчати феномен культури на формальному, змістовному, прагматичному рівнях.

Автор обґрунтовує думку, що окремі спроби застосування концептуально-методологічного апарату синергетики у вивченні культури послугували тому, що зосереджені на хронологічному впорядкуванні та класифікації соціокультурні дослідження класицизму і модерну віддали першість пошукам закономірностей трансформації духовних, етичних, естетичних візрів культури, підкреслюючи, що концептуальними засадами культурологічних теорій постмодерну слугують положення про незмінність, незважаючи на зовнішні впливи і внутрішні трансформації первинних властивостей культури, які в різних джерелах означені такими поняттями, як ейдос, архетип, культурний інваріант, культурний код.

Запропонований професором С. Рижковою аналіз існуючих студій з вивчення української культури в загальносвітовому контексті засвідчує необхідність поглибленого вивчення особливостей генези національної культури, яка упродовж тисячоліть зберігає успадковані з часів Трипілля (IV–III тис. до н. е.) традиції, символи, ціннісні орієнтації, сприймає, застосовує, асимілює, перетворює впливи розмаїття зовнішніх культур. Зазначений системний аналіз процесів еволюції, самоорганізації, динаміки національної культури дозволить виявити чинники її збалансованих та кризових станів, виявити універсальне, особливе, унікальне її символічних і знакових систем, а його результати послугують виявленню особливостей регіональних культурних кодів, наблизять до вироблення принципів взаємодій між регіонами.

За висновком автора системний підхід до вивчення національної культури уможливить розроблення моделей її функціонування у суспільстві, моделей протистояння руйнуючим для національної культури впливам масової культури та Інших культурних кодів.

Стаття надає додаткових можливостей до осмислення значення моделювання минулого і сьогодення у прогнозуванні майбутнього професійної культури України, що сприятиме усвідомленню визначальної ролі культури в процесах державотворення та входження України у світовий культурний простір, сформує передумови піднесення потенціалу української культури в інформаційному суспільстві тощо.

Категорія «педагогічна система» та її модифікації («виховна система», «освітньо-виховна система», «система освіти») стали предметом

теоретичної дискусії, запропонованої І. Каташинською у статтях «Педагогічна система як соціокультурний феномен» [18], «Освітня раціональність як предмет прикладної культурології» [19]. Автор наголошує, що освіта, яка є «похідною» культурної підсистеми, являє собою її певну «проекцію» і за своїми морфо-епістемічними характеристиками має бути адекватною ознакам культури, в рамках якої вона сформувалася. Тому нинішня криза освіти, що спостерігається в усьому світі, – закономірний наслідок, що відбиває протиріччя між освітньою моделлю індустріальної культури та ознаками культури нового типу, що народжується.

Автор розглядає підходи до вивчення педагогічних систем в сучасних умовах долаття кризових явищ економічного, соціального та суто освітнього рівня в контексті загальносвітової тенденції становлення постіндустріальної культури як етапу культурогенези, що супроводжувався глобальними катаклізмами епохи біфуркації. З точки зору теорії систем, складні історичні органічні цілісності (а культура є саме такою) містять у собі особливі інформаційні структури, які, з одного боку, забезпечують управління системою, її саморегулювання, з іншого боку, будучи часткою цілого, несуть у собі всі його ознаки, загальну інформацію про ціле. Однією з таких систем для культури є освіта як засіб трансляції соціокодів. Співвідношення «загальне – особливе» визначає закономірність, згідно з якою еволюція освіти має бути відповідною основним фазам та характеристикам еволюції культури.

Автор застерігає, що існуюча зараз освітня модель спрямована на третій рівень розвитку психіки людини (О.М.Леонтьєв) – рівень інтелекту, тоді як рівень свідомості (четвертий – вищий) залишається не принциповою метою і «засвоюється» опосередковано, не завдяки, а часто всупереч існуючій освітній системі. Як наслідок, засвоївши глибинні знання, людина, «не обтяжена» рефлексією, стає небезпечною сама для себе, перетворившись на освіченого «нікчому».

За висновком автора сутність кризи сучасної освіти – вичерпаність культурної адекватності освітньої парадигми, створеної для індустріальної культури. Тому перед суспільством в цілому, і перед педагогами зокрема, постала проблема приведення всіх структурних ланок освіти у відповідність до ознак постіндустріальної (інформаційної) культури.

Осмісленню розвитку культури в призмі синергетики як найбільш інтегральної серед сучасних парадигм пізнання присвячена стаття А. Бурлуцького: «Синергетичний аналіз українського сценічного мовлення як соціокультурного феномена» [8].

Плюралістичність синергетичного знання, на думку автора, допомагає по-новому осмислити традиційні проблеми антропології, історії, культурології, соціальної та історичної психології, етики, розкриваючи малодосліджені причини їх взаємозв'язків.

Аналізуючи українське сценічне мовлення з точки зору синергетики, автор застосовує системний метод дослідження соціокультурних фено-

менів, розглядаючи сценічне мовлення як багаторівневу, упорядковану й організовану систему; досліджує процес переходу цієї системи від менш упорядкованого до більш упорядкованого стану, вважаючи синергетику тим міждисциплінарним підходом, який забезпечує вирішення багатьох культурних суперечностей в генезі національного сценічного мовлення.

Автор, розглянувши атрибутивні та реляційні параметри системи українського сценічного мовлення, робить висновок, що остання за параметричною теорією систем є розчленованою, завершеною, неіманентною, мінімальною, центрованою, неланцюговою, опосередкованою, детермінованою, стаціонарною, нестабільною, не цілком надійною, зовнішньо регенеративною, неваріантною, гетерогенною, сильною, неавтономною, унікальною, інерційною, когерентною системою. Зазначене дозволяє переосмислити багато мистецтвознавчих феноменів.

Осмисленню питання самоорганізації культури, соціальна та економічна значущість якого полягає у наближенні до розуміння внутрішніх механізмів системно-онтологічних засад культури та її системоорганізаційних можливостей присвячена також стаття В. Скарна «Соціально-культурна діяльність в системі державної культурної політики та підготовки фахівців» [35].

Великим тематичним блоком виступають публікації з філософсько-освітньої проблематики, в яких осмислюються особливості фахової культурно-мистецької освіти України, її роль в суспільстві, що визначається в соціалізації та інкультурації майбутніх культуртрегерів, тобто в процесах, які забезпечують передачу знань, досвіду, ціннісних орієнтирів, які визначатимуть позицію нового покоління у соціокультурному житті. Як один з елементів культури галузева освіта сприяє розвитку її прогресивних традицій та зумовлює свою роль у вихованні людини культури – у загальнокультурному та професійному значенні, а через людину – в збереженні, відродженні та розвитку культури як «діалогу минулих, сучасних і майбутніх культур», що «ростить та живить особистість» (П. Флоренський). Цінність уявлення і культурно-цільової установки особистісно орієнтованої фахової галузевої освіти культуртрегера, пов'язані з концепцією виховання громадянина, людини культури і моральності, здатної до культурної ідентифікації та поваги до культури Іншого, тобто суб'єкта культури – особистості, основними параметрами якої є гуманність, відповідальність, духовність, творчість, самовизначення міри своєї свободи [22].

Своїми роздумами щодо аксіологічних та праксеологічних засад становлення особистості майбутнього працівника галузі культури і мистецтва на сторінках згаданих наукових видань діляться науковці: Н. Колосова, Т. Ляшенко, В. Самітов, Н. Белявіна, Н. Москаленко, Н. Величко.

Автори підкреслюють, що нова галузь знання – філософія освіти, в межах якої на основі узагальнення різних концепцій, ідей, течій, осмислюється місце освіти в культурному житті суспільства, її взаємозв'язок з

духовним прогресом людства – визначає загальні підходи до розуміння гносеологічних і світоглядних проблем подальшого розвитку та реорганізації освітньої системи, пріоритетних напрямів проектування нової школи, в тому числі мистецької.

Вітчизняна культурно-мистецька педагогіка має ґрунтовні надбання в організації навчального процесу за принципами екзистенційного діалогу, який веде твір з історичною добою та традицією. Навчання за принципом «урок – філософське дослідження» спрямоване на формування у майбутнього фахівця високого інтегрованого рівня мислення. Реалізація принципу особистого сприйняття тексту культури (отримати враження від нього, відчуті і зрозуміти інтуїтивно) вимагає від викладача сприяти формуванню у студента екзистенційно активного ставлення до власної виконавської діяльності – як інтерпретатор здійснювати можливості, які йому відкривають автор твору та його педагог. Методика в екзистенційному розумінні спрямовується на реалізацію індивідуального, неповторного, врешті-решт, своєї свободи в діалозі педагога-виконавця із студентом-виконавцем, в особистісному діалозі кожного із твором; на формування власної філософії існування завдяки засадничій відкритості мистецтва до інтерпретування.

Вагомим у цьому процесі виступає фактор міжособистісних стосунків «вчитель – виконавець» за умови сумісної діяльності на засадах «колеги – співінтерпретатори», що стало предметом наукових роздумів В. Самітова у статті «Становлення особистості музиканта-виконавця в міжособистісних стосунках (вчитель – виконавець)» [34]. Автор звертає увагу на процес інтродекції, за якого можливо визначити, наскільки кожен із учасників може проникнути в сутність мотивації, поглядів та переживань Іншого – свого партнера, що важливо для подальшої творчої інтерпретації (наприклад, музичного твору) та донесення знаково-понятійної системи до внутрішнього світу глядача, слухача. В. Самітов багато уваги приділяє розвитку інтуїції у аналітика і понятійної орієнтації у емпірика, акцентуючи увагу на проблемі професійного уміння викладача диференціювати образні та понятійні першоджерела. Автор наголошує, що усвідомлення власних потреб має спектр впливу на всю життєдіяльність індивідуальності виконавця: як умова зростання професійної майстерності; як можливість проникнення у внутрішні умови відображальної здатності і моральної самооцінки своїх діянь в міжособистісних стосунках; в науковій роботі як можливість цілеспрямованої самоорганізації; у сфері естетичних поглядів як перспектива бачення власного світогляду за критерієм самооцінки і оцінки інших.

Подібно до В. Самітова, на затребуваність змін в мистецькій освіті вказує Г. Кабка в статті «Розвиток та роль педагогічного артистизму у творчій діяльності на прикладі специфіки його формування у музиканта-педагога» [17]. Дослідник наголошує на необхідності оволодіння образно-емоційними компонентами педагогічної діяльності, надаючи вели-

кого значення підходу до розгляду проблеми мовою мистецтва та філософії, з їх метафоричністю та емоційністю, інтуїтивністю та відвертістю. Автор підкреслює, що сучасна педагогічна теорія та практика не готові вивчати це явище, причинами чого виступає підхід до педагога з «інструментального» боку, як до виконавця дій, а також прагнення технологізації взаємовідношень вчителя та учня (алгоритмізація, технології тощо).

Г. Кабка вирізняє зовнішні та внутрішні умови професійного навчання протягом життя. До перших автор відносить загальносоціальні умови (свобода позиції педагога, зміна ролі вчителя в умовах переходу від функції «передавача знань» до функції «актуалізатора навчання»); професійно-освітні умови (розробка нового змісту, методів та форм підготовки й підвищення кваліфікації вчителя); діяльнісні умови (пов'язані з безпосередньою професійною діяльністю на рівні окремого освітнього закладу).

Дослідження автора виявляють, що педагогічним артистизмом успішно оволодівають вчителі з багатим внутрішнім світом, інтенсивними емоційними реакціями, експресивністю, екстраверсією, які вміють добре ідентифікувати себе та світ з образним уявленням. Констатовані дослідником значні відмінності між виконавською та педагогічною діяльністю музиканта, як не парадоксально, найбільше наближають до розвитку педагогічної майстерності. Автор вважає за необхідне викладання у навчальних закладах культурно-мистецького спрямування театральної педагогіки, методологія якої формується філософією освіти.

Розвиток полікультурної системи освіти в сучасній Україні розглядає Н. Москаленко у статті «Принцип полікультуралізму в освітній практиці XXI століття» [26], наголошуючи, що подальше реформування вітчизняної освіти пов'язане зі створенням умов для реалізації в Україні принципу полікультуралізму як домінуючої моделі освітньої практики XXI століття. Особливо актуалізується завдання створення атмосфери невідчуженого знання, завдяки чому пізнавальний інформаційний підхід повинен поступитися соціально-культурному, а монологічний стиль спілкування в аудиторії – полілогічному, за умов вільного розвитку культур. Автор робить висновок, що полікультурний підхід дозволить прихильникам загальнолюдської культури, засвідчуючи шанобливе ставлення до рідної культури, бути зацікавленими та розуміти Інші культури, і тоді вони перестануть бути чужими. Духовно-моральна освіта, на думку автора, покликана формувати толерантне ставлення до Іншого, сприяти виробленню сучасної культури міжнаціонального спілкування, органічному поєднанню високої моральності з художньо-естетичною почуттєвістю.

Прикладні аспекти філософсько-освітньої проблематики культурно-мистецької галузі розглядаються в статті Ван Лей: «Педагогічна підготовка майбутнього вчителя музики в класі постановки голосу з урахуванням методичних засад китайської та європейської вокальних шкіл» [11], в якій автор наголошує на активній пізнавальній діяльності викладача, творчому розвитку його здібностей; відмічає високий рівень педагогічної майстерності

класичної традиційної української вокальної школи, її відкритість до нових методик викладання. Автор підкреслює, що в основі вокальної педагогіки лежить принцип діалогу у найширшому значенні, діалогу, що будується на позиціях розуміння, доброти, взаємоповаги до творчої індивідуальності і як такий являється традиційним для української культури, маючи за основу кордоцентризм, розкритий у працях Г. Сковороди, М. Гоголя, П. Куліша та П. Юркевича. Принцип діалогу проявляється між твором мистецтва та суб'єктами педагогічного процесу, перетворюючи діалоги на полілог свідомостей. Зафіксований у нотному тексті потенціал композитора об'єднує педагога і студента на основі спільності або відмінності розуміння нотного коду, характеру його інтерпретації. Педагог, спираючись на синергетичний підхід, допомагає молодому колезі (студентові) сформувати власну авторську позицію, знайти потрібні елементи своєї інтерпретації.

Зазначену тему продовжує І. Ванда у статті «Інтерпретація кінотексту як метод розкриття нових сенсів буття» [10], виявляючи специфіку інтерпретаційного ряду (творчого ланцюга, в якому відбувається нагромадження сенсів), розкриваючи смислотворчий потенціал таких видів кінотексту як екранізація та римейк, досліджуючи поліфонію сенсів сучасного кіно-світу, що формується між «смертю кінематографа» та народженням нової віртуальної дійсності.

За висновком автора, інтерпретація може розглядатись як неусувний момент буття людини, її духовно-практичного освоєння дійсності та проникнення в нові сенси повсякденності. Сьогодні це поняття набуває особливого універсально-інтегративного статусу, адже дозволяє глибше дослідити проблему хаотичного впорядкування людського космосу в смислотворчій системі світовідчуття.

У рамках розробки прикладних аспектів культурно-мистецької освіти розглядаються проблеми підготовки магістрів звукорежисерів. У статті з однойменною назвою [7] Н. Белявіна підкреслює важливість забезпечення професійного підходу до використання інформаційних технологій у підготовці висококваліфікованих фахівців, за якого особливого значення набуває вимога дотримання міжнародних стандартів у галузі авторських і суміжних прав щодо звукозапису, тиражування та розповсюдження творів мистецтва.

Автор наголошує, що сучасний звукорежисер (саундінженер, саунд-продюсер, саунддизайнер) – це фахівець, який знаходиться у комунікативних стосунках між автором, виконавцем та публікою і своєю діяльністю здійснює психолого-емоційний та виховний вплив на слухача. Діяльність «режисера звука» виявляє зовсім новий, не прикладний, а саме дослідницький, мистецтвознавчий, філософський аспект, що дозволяє говорити про звукорежисера як науковця-дослідника та вихователя. Зазначеному сприяє введення до циклу гуманітарної підготовки звукорежисерів у НАКККіМ дисциплін із проблем вищої школи: «Філософія освіти», «Педагогіка вищої школи», «Методологія наукового пізнання».

Історичний огляд шляхів, напрямів та форм організації професійної музичної освіти Чернігівщини зробила Т. Ляшенко у публікації «Професійна музична освіта Чернігівщини на початку ХХ століття як елемент мистецької регіональної культури» [24]. Питанню розвитку національної культури в Україні приділяє увагу О. Черкашина у статті «Освіта та її музичний компонент як важливі чинники розвитку національної культури: Вінниця (перша третина ХХ ст.)» [41].

Важливою складовою світоглядно-теоретичного підґрунтя сучасної філософії освіти є проблема становлення особистості в контексті динаміки культурно-етичних феноменів.

Розуміння сутності людини крізь призму феноменів «індивід — індивідуальність — особистість» як ілюстрації розвитку свідомості від стадії архаїчної, інфантильної до вищого моменту трансцендентності — здатності сформувати в собі «безкінечну персону» (Гегель) засвідчує значення суспільних умов у процесі становлення особистості та підкреслює важливість здатності особистості вирішувати протиріччя у єдності, що характеризує центроверсію її свідомості, тобто досягнення того рівня самовідповідальності, що дозволяє, усвідомлюючи пізнані опозиції, досягнути їх [22].

У межах зазначеного філософсько-освітнього дискурсу Н. Гусаковою проаналізовані філософські розвідки щодо особистості режисера-педагога у статті «Проблема формування творчої особистості режисера-педагога в соціально-культурному аспекті діяльності» [15]. Автор звертає увагу на проблему формування творчої особистості майбутнього фахівця як митця, вчителя, вихователя, керівника аматорського театрального об'єднання. Автор відстоює думку, що проблема творчості і пошук шляхів підвищення творчого потенціалу особистості набувають особливої актуальності на початку третього тисячоліття, коли здійснюється перехід від «суспільно орієнтованого» типу цивілізації до «особистісно орієнтованого» з планетарним характером цінностей для кожної людини. У цей період зростає роль готовності особистості взяти на себе всю повноту відповідальності за власне життя та за майбутнє всього людства, що актуалізує проблему творчої особистості.

Автором встановлена закономірність: формування творчої особистості майбутнього режисера-педагога обумовлено гармонійною взаємодією та взаємодоповненням фахової і педагогічної підготовки на основі реалізації принципу творчості.

Проблеми віднаходження людиною себе в системі мінливих зв'язків, зобов'язань та соціальних ролей інформаційного суспільства розглянуті авторами Н. Коноваленко, Г. Миролюбенко, С. Новосад.

У статті «Інформаційна культура особистості: стан, трансформаційні витоки» [21] Н.В.Коноваленко підкреслює, що з огляду на філософські засади культури стає зрозумілою і набуває рис можливості практичного впровадження в освітні системи моделі формування інформаційної куль-

тури особистості за такими складовими: інформаційна культура відносин (впливу) та інформаційна культура довіри (взаємодії); інформаційна культура знань; інформаційна методична культура.

Г. Миролюбенко у статті «Особистість у безмежному просторі інформаційного хаосу» [29] досліджує проблеми зміни співвідношення інформаційного балансу в суспільстві, яке зумовило зміну свідомості та уможливило залежність людини від швидкоплинних подій. Занепад матеріального виробництва позначений домінуванням нових мотивів та цінностей, пов'язаних з самореалізацією людини в діяльності – спілкуванні, зростанні вільного часу, як часу для гармонійного розвитку особистості роблять символом нового суспільства інформацію як таку. Автор застерігає, що за таких умов відбувається фетишизація інформації. Інформаційне суспільство звеличує не творців знання, а володарів його еквівалентів – грошей та інформації. Творчій та дієвій особистості загрожує перетворення на спеціаліста і клієнта. Тому у віднаходженні людиною себе в системі мінливих зв'язків, зобов'язань та соціальних ролей важливе місце посідає моральна самосвідомість особистості, – робить висновок автор.

Аналіз специфіки та проблем становлення духовності особистості в умовах сучасного українського суспільства пропонує С. Новосад у статті «Формування особистості в умовах громадянського суспільства України ХХ – початку ХХІ століття» [30]. Надаючи перевагу вихованню громадянськості, автор пропонує параметри змін цінностей і ментальності у суспільстві, тобто система освіти має відповідати, перш за все, соціально-політичному устрою держави, психології народу та його національним традиціям. Автор підкреслює, що громадянська освіта повинна стати основою саморозвитку людини, вбачаючи в особистій духовній діяльності людини реалізацію принципу, за якого моральні багатства суспільства стають багатством особистості, її цінностями, правилами і нормами поведінки.

Питанням формування особистості, процесу, що традиційно пов'язують з поняттям культури, опікується професор С. Уланова у статті «Повернення в культурний простір: нотатки з стратегії виховання особистості» [38], наголошуючи, що за інформаційного обміну особливого статусу набувають категорії «розуміння» та «інтерпретації».

Автор вимагає відповідної стратегії виховання, яка б забезпечувала людині оволодіння мовною культурою, що є продовженням культури загальної як вищої форми соціалізації людини та її творчої самореалізації у всіх формах діяльності. Автор наголошує на небезпеці ейфорії від захоплення економічними показниками розвитку, прагнень жити «американським», «європейським» та іншими способами життя, всього того, що переживає сьогодні українська державність, не помічаючи втрати власної культурної самодостатності, що призводить до духовного зубожіння нації, перетворення її у засіб задоволення чийось, а не власних, інтересів. Повернення імперативів власної культури у наше суспільне життя означає

не тільки збереження умов, необхідних для забезпечення родового безсмертя українського народу, а й відродження соціальної ваги особистості як найвищої загальнолюдської цінності і сенсу життя українця у себе на батьківщині, а не за кордоном, – підсумовує С. Уланова.

Суголосними з думками С. Уланової є роздуми О. Суської, яка визнає однією з головних функцій сучасної культури – формування різнобічної, гармонійної, гуманістично-спрямованої особистості. У статті «Культура соціуму і комунікативна культура особистості: соціально-психологічні взаємозв'язки» [36] автор робить акцент на значенні художньої культури у розвитку індивідуального духовного багатства людини, наголошуючи, що цю функцію художня культура виконує як цілісна система у якості регулятора суспільного життя.

Автор наголошує, що як суб'єкт самовиховання людина включена в суспільно-значиму діяльність з перших кроків свого життя, тому для неї необхідно створювати умови розвитку активності, самодіяльності в розумінні формування свідомої установки на діяльне оволодіння багатогранністю культури і розвиток своїх творчих здібностей. Тільки за цих умов діяльність особистості стає самодіяльністю, а реалізація її здібностей набуває характеру самореалізації.

У контексті аналізу творчості особистості вартує уваги дослідження І. Поліщук «Художньо-творча особистість у контексті саморозвитку та самореалізації» [32].

На думку автора, беззаперечним і актуальним уявляється розуміння того, що здатність до творчості стає умовою орієнтації, адаптації, життєтворчості людини у швидкозмінних і швидкоплинних процесах постмодерного світу, де майбутнє не може бути чітко прогнозовано, а теперішнє має декілька потенційних ліній розвитку (точка біфуркації), людина знаходиться в ситуації постійного вибору, пошуку оптимального рішення. Втім, зазначає автор, кожна історична епоха формує умови – матеріальні, соціальні, духовні, які визначають не тільки соціальний тип людини, а й характер її творчої діяльності. Автор пропонує погляд на творчість не тільки як на духовний процес, а й як на вищу форму гармонізації людських знань у життєдіяльності, виражених у творчому процесі самовиховання, самоосвіти і самовдосконалення, який підіймає людину до світу духовної свободи, що набуває етичного значення для мікро- і макрокосмосу.

Творчість розглядається автором як необхідна умова розвитку людини і суспільства, відсутність якої призводить до краху соціокультурної системи. Саме творчість як сенс і спосіб буття людства уможливить новий рівень його розвитку – homo creator (людина творча – за В. Муравйовим) стане ім'ям людини майбутнього.

Формування морально-естетичного світогляду особистості за впливу музики проаналізовано в статті Л. Кондратюк «Катарсис як складова морально-естетичного виховання в музичній культурі» [20]. Автор наполягає, що актуалізація філософського обґрунтування впливу музики на про-

цес становлення свідомості — одна з можливостей створення національної системи цінностей. Дослідження розвитку музико-філософських тенденцій на основі культурних архетипів, впливів духовної музики, історії імплементації філософських ідей у музиці створить можливість глибшого розуміння процесу формування загальнолюдських цінностей на сучасному етапі.

Дійсно, виховання творчої особистості, яка мислить критично і нестандартно; здатна приймати зміни; виявляє допитливість, наполегливість, гнучкість у пошуку якісної інформації; має креативні здібності, аналітичне та інтуїтивне мислення потребує посилення фундаменталізації освіти на основі цілісності знання задля відчуття людиною (на морально-професійному рівні) взаємозв'язку з навколишнім світом. Зазначені якості особистості суб'єкта культури становлять модель культуртрегера — людини культури, що виступає як системоутворююча ланка в структурі культурологічної, особистісно орієнтованої фахової освіти.

Виховання відповідальності у особистості потребує становлення високого рівня самосвідомості, почуття власної гідності, громадянської позиції, незалежності суджень у поєднанні з повагою до думки Іншого, вміння приймати рішення та відповідати за них. За умов мультиверсійності професійної діяльності та життєздійснення, особливістю сучасного осмислення феномена відповідальності виступає розуміння останньої як найважливішого життєвого принципу сучасної людини.

Виховання суб'єкта культури як гуманної особистості передбачає всебічну гуманітаризацію змісту фахової освіти та гуманізацію її методів, що сприятиме формуванню поваги до Іншого; здатності до спів-переживання, доброзичливості та толерантності; гуманістичної позиції до культури народів світу в її минулому та сьогоденні; прагнення злагоди і добросусідства.

За своєю змістовною компонентою фахова освіта культуртрегера покликана підсилити орієнтацію на загальнолюдські цінності; знання історії (що підтверджує ідею про єдність людства за всього його етичного розмаїття), на запобігання неправдивому свідченню щодо фактів культурного розвитку людства; на ціннісно-орієнтоване професійне надзавдання культуртрегера, коли тільки за умови усвідомлення значущості професійної діяльності колег духовна особистість набуде само-достатності у своїй культуртрегерській діяльності. Зазначена етична домінанта своїми імперативами має взаєморозуміння, толерантність, екологічне виховання, формування глобальної етики і глобальної відповідальності як принципових норм нового гуманізму для нового єдиного й цілісного світу [22].

У рамках пошуку актуального для XXI століття змісту освіти автори звертаються до проблем її гуманізації та гуманітаризації. Висвітленню традицій становлення пріоритетних гуманітарних концепцій навчально-освітніх закладів в Україні в контексті національного культуротворен-

ня присвячена стаття Л. Горенко «Гуманітарні концепції культурно-освітніх закладів України на рубежі XVIII – XIX ст.» [13].

Автор розглядає розвиток української гуманітарної науки на рубежі XVIII–XIX ст., що формувалася на теоретико-методологічних засадах, основою яких стала концепція безперервності історії та культури українського автохтонного етносу. Тут далися ознаки несприятливі суспільно-політичні умови, які вимагали боротьби за національну незалежність та збереження основних чинників самоусвідомлення нації: мови, літератури, історії, філософії, етнографії та інше. Однією з найхарактерніших рис концепцій культурно-освітніх закладів України цього періоду була демократичність та гуманістична спрямованість, віра в історичне майбутнє українського народу.

Аналізуючи широке коло історичних документів, Л. Горенко доводить, що гуманітарні концепції культурно-освітніх закладів включили тогочасну Україну до світових інтеграційних процесів, які у подальшому забезпечили динамічний культурологічний практикум, спрямований на цілісне розуміння безперервності української національної культури.

Важливі аспекти формування гуманістичних цінностей студентів актуалізують роботи Н. Москаленко «Гуманітарний підхід до проблеми вузівського навчання» [27], «З історії дослідження вищої культурологічної освіти в Україні XX – XXI століть» [28]. Автор висловлює своє бачення цілей гуманітаризації навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти, які орієнтовані на творчий підхід у вивченні будь-якого навчального предмета з метою становлення певних рис характеру – емоційної зрілості, оптимізму, цілеспрямованості, самовдосконалення, допитливості тощо, надаючи перевагу особистісно орієнтованим розвиваючим напрямкам.

Відтак, гуманітарний підхід до проблеми вузівського навчання передбачає не лише погляд на навчання як на надбання знань про світ, а й опанування способів пізнання цього світу, різноманітних особистісних ресурсів, коли людина сама планує свою діяльність, обирає способи активного здійснення своїх планів, а не орієнтується тільки на здобутий результат. Завданням викладачів суспільно-гуманітарних дисциплін автор визначає у навчанні студента самостійно аналізувати отриману інформацію, формулювати власні думки, аргументувати і відстоювати власну позицію, ув'язувати здобуті теоретичні знання з практичною діяльністю. Тобто гуманітарна складова підготовки фахівців мусить бути школою аналітичного мислення і постійної самоосвіти, а не школою репродуктивного відтворення інформації. Важливим аспектом філософсько-гуманітарної парадигми на сучасному етапі є зміна соціальної ролі і статусу освітньої діяльності.

Втрата гуманістичних функцій освітньою системою призводить до кризи в країні, – констатує автор, – тому мистецька освіта здатна бути тим живильним середовищем, в якому розвивається особистість у контексті ціннісних орієнтирів українського суспільства.

В. Скнар, аналізуючи гуманістичний потенціал культури, представлений моральними, естетичними, соціальними та політичними цінностями, засвоєння яких повинно стати основою формування самоорганізації культури, розкриває у своїй статті «Соціально-культурна діяльність в системі державної культурної політики та підготовці фахівців» [35] точку зору, згідно з якою гуманізація духовного життя суспільства потребує об'єднання всього комплексу заходів, що відображають прогресивний розвиток культури, оскільки остання являє собою процес мінімізації соціально негативних явищ. За цих умов соціокультурна діяльність призначена забезпечити рух від необхідності до свободи, від пасивного сприйняття дійсності до активної діяльності в усіх сферах соціального життя. Відповідно, в межах підготовки фахівців з менеджменту зовнішньо-культурної діяльності потребує особливої уваги цикл профільних дисциплін, серед яких не останню позицію займає філософія освіти.

Особливої уваги заслуговує обговорення на сторінках наукових видань надзвичайно актуальної проблеми – вироблення механізму збереження національних особливостей культурно-мистецької освіти України в контексті приєднання до Болонської конвенції з метою підготовки до культурно-громадянського та професійного самовизначення майбутніх фахівців культуртрегерської діяльності.

Вища освіта Західної Європи зазнавала реформування за епохи Середньовіччя, Відродження, Просвітництва, розбудови індустріального суспільства, наслідуючи мету досягнення відповідності між змістом, організацією, нормативною базою навчального процесу та станом соціуму, науки, технологій. Зміни в останніх потребували змін у змісті і організації навчального процесу, створення загальноєвропейського освітнього простору, що обумовило підписання Болонської угоди (1999 р.).

Важливі аспекти участі України у формуванні європейського простору освіти розкриває робота С. Дичковського та Н. Колосової «Впровадження європейських стандартів освіти – головне завдання вищої школи України» [16]. Автори аналізують переваги і недоліки приєднання вищої освіти України до Болонської декларації, досліджують особливості її впровадження у вищих навчальних закладах культури і мистецтв, наголошують на важливості стандартизації освіти, доходять висновку, що освітянські здобутки вищої школи України в окремих напрямках мають переваги порівняно із західноєвропейською вищою школою, тому перші необхідно зберегти.

Визначаючи стандарти освіти істотним елементом будь-якої національної системи освіти, тип якої визначається політичними, соціально-економічними умовами, традиціями певної країни тощо, автори зазначають, що тип системи освіти впливає на функції, вид та структуру освітніх стандартів. Але незалежно від цього на підставі загальних підходів до стандартизації національні стандарти за ознаками компетенції розроблюються та затверджуються на рівні держави, галузі або організації.

Розроблення прийнятної для всіх країн-учасниць Болонського процесу, процедури встановлення еквівалентності освітніх стандартів, тобто академічних кваліфікацій, навчальних курсів, дипломів, свідоцтв тощо, неможливе без гармонізації вимог системи стандартів вищої освіти України зі стандартами фахових асоціацій та вимогами професійних спілок європейських країн і освітніх стандартів провідних університетів за прийнятими в Європі критеріями, механізмами та методами оцінювання якості фахової підготовки та освіти.

Розмірковування щодо беззастережливого входження в простір Болонської конвенції знаходимо у дослідниці В. Михайлович, яка, аналізуючи загальноцивілізаційні та етнонаціональні тенденції культурної політики крізь призму освітянських процесів, основною національною перешкодою на шляху приєднання до єдиного освітнього простору вважає не ситуацію конкретно у сфері вищої освіти, а складне соціально-економічне становище в країні в цілому. Тому у випадку України доцільним буде говорити не про перспективність або неперспективність створення такої системи вищої освіти, яка б відповідала вимогам Болонської декларації, а про строки реалізації цього процесу, про ті інструменти культурної політики, які б дозволили зберегти національну ідентифікацію в умовах глобалізованого світу, але в той же час адаптувати найперспективніші інновації освітніх технологій.

Суспільство України потребує такої перебудови всіх компонентів своєї системи вищої освіти, щоб не втратити власні освітні традиції у сліпій гонитві за європейською системою освіти, не маючи для цього ані відповідної матеріально-фінансової бази, ані потрібної інфраструктури, — робить висновок автор у статті «Українські реалії культурної політики в контексті розвитку сучасної вітчизняної освіти» [25].

На згубність впливу уніфікації на творчі спеціальності в призмі Болонських угод також вказує В. Ткаченко у статті «Становлення та сучасний стан освіти в галузі народного пісенного виконавства» [37].

До аналізу динаміки розвитку світогляду відомих педагогів-митців звертаються, зокрема, Ю. Шутко у дослідженні «Основоположник сучасної української флейтової школи професор А.Ф.Проценко» [43], вивчаючи педагогічний досвід відомого українського виконавця і педагога. Ю. Шутко зосереджує увагу на розділі «етика оркестрантів», який ввів до свого курсу методики А.Ф.Проценко, адже був переконаний, що моральні норми поведінки людини надзвичайно важливі для музикантів-ансамблістів, зважаючи на необхідність узгоджувати свою художню індивідуальність з індивідуальними прийомами виконавців-партнерів.

О. Безручко, досліджуючи пошуки себе О.Й.Гавронським на шляху від філософа із докторським ступенем та науковими монографіями до митця європейського рівня, від театрального режисера до одного з піонерів радянської кінопедагогіки, у статті «О.Й.Гавронський: філософ, режисер, педагог» [2] повертає до наукового обігу національної кіно-

освіти надзвичайно обдаровану людину, яка залишила приклад самотворення. Цікавим є дослідження О. Безручком набуття професійної майстерності діячами українського кінематографа під орудою І.П.Кавалерідзе, діяльність якого забезпечила безперервний ланцюг, що поєднав різні покоління українського кінематографа. Зазначене стало предметом розгляду статей «Початок кінопедагогічної діяльності І.П.Кавалерідзе» [3], «Індивідуальні» учні І.П.Кавалерідзе» [1], в яких дослідник на основі всебічного аналізу широкої джерельної бази і залучення до наукового обігу раніше невідомих архівних джерел, реконструює процес становлення І.П.Кавалерідзе як педагога і митця в контексті становлення мистецької кіноосвіти в Україні. У роботі «Експерименти і пошуки краси як основа творчості кінопедагогіки Юрія Ілленка» [4] О. Безручко розкриває вимоги відомого кінопедагога щодо самодосконалення, творчого росту, знання іноземної мови студентами. Своє життя у вихованні молодих митців та розвитку кіномистецтва в Україні присвятив С. Гіляров, маловідомі сторінки діяльності якого висвітлені у статті «Забутий кінопедагог Сергій Олексійович Гіляров» [5]. Головним внеском С. Гілярова було виховання громадянської позиції у студентів, прищеплення їм особистої відповідальності за збереження музейних скарбів країни. Творчій діяльності нашого сучасника, доктора мистецтвознавства, професора В. Горпенка присвячена стаття «Кінопедагогічна діяльність професора В.Г.Горпенка» [6], в якій автор підкреслює, що запорукою професійності, яку В. Горпенко прищеплює своїм студентам, є вміння сприймати чужий біль як свій і лише після того приносити радість з екранів телебачення чи сцени. Кінопедагог В. Горпенко вважає, що кращим варіантом опанування студентами історії кіно є розуміння тих змін, які відбувалися в режисурі у різні періоди розвитку кіно і телебачення. Надзвичайно ефективним для викладача В. Горпенка у навчанні є спільне опанування студентами суміжних професій, що дає можливість правильно обрати свій мистецький фах.

Н. Величко у статті «Культуротворчі засади педагогічної теорії і практики К.Д.Ушинського» [12] звертає увагу на осмислення видатним педагогом кінця 60-х років XIX ст. ролі освіти як рушійної сили у підготовці нових поколінь до життя, інтерпретуючи останнє як планетарне явище і основоположну складову структури світу. Досліджуючи людину, К.Д.Ушинський одночасно розглядав світоглядно-методологічні питання її пізнання та виховання і виклав у зв'язку з цим власний погляд на людинознавчі проблеми, що дає підстави вважати його одним із фундаторів української філософсько-освітньої думки та культурологічної антропології, основна увага якої зосереджена на проблемі життя і виховання людини як в системі планетарного існування, так і в конкретно-національному українському суспільстві.

Важливому аспекту культуротворчої діяльності – просвітництву – приділили увагу у своїх публікаціях ряд авторів.

Завдання – охарактеризувати просвітництво як різновид культуротворчої діяльності на прикладі музичного просвітництва, виявити його особливості, а також функції, які воно виконує у формуванні культурного простору, – виконала Я. Фрідрік у публікації «Музичне просвітництво як різновид культуротворчої діяльності» [39].

Розрізняючи поняття освіта і просвіта, автор підкреслює, що в основі освіти лежить процес засвоєння систематизованих знань, вмінь і навичок, а в основі просвіти лежить процес популяризації, розповсюдження знань шляхом організації відповідних заходів публічного характеру – лекційної, видавничої діяльності, збереження інформації на спеціальних носіях. І тому автор розрізняє філософсько-освітню, загально-культурологічну, історичну, державно-правову складові просвітництва, засобами якого формується естетична та емоційна (моральні почуття) пам'ять.

Автор доходить висновку, що навіть у сучасний період наступу масової культури, класичне, позбавлене спрощення й профанування, просвітництво повинне залишатися на одному з провідних місць у культурологічній діяльності держави та митців-професіоналів, насамперед у сфері виховання самосвідомості української нації через належне формування і задоволення її естетичних потреб.

Практичний аспект просвітницької діяльності досліджено Л. Шумською у статті «Молодіжний хор «Світич» – осередок музичного просвітництва Ніжинської вищої школи» [42].

Просвітницька діяльність Полтавського відділення Імператорського російського музичного товариства під керівництвом Д. Ахшарумова стала предметом дослідження «Європейські традиції професіоналізації та музично-просвітницька діяльність Полтавського відділення ІРМТ» [23], виконаного А. Литвиненко. Автор зосереджує увагу на відстоюванні Д. Ахшарумовим художньої значимості класичної спадщини, вбачаючи просвітницьким завданням оркестру формування музичних смаків широким слухацьким кіл засобами традиційного музичного репертуару. З перших кроків своєї діяльності Д. Ахшарумов розпочав публікацію пояснювальних програм до кожного концерту оркестру, випередивши навіть такі культурні центри, як Москва, Петербург та Київ. Грунтовність викладу, інформаційна насиченість цих анотацій здобули високу оцінку. Результатом просвітницької діяльності оркестру стало піднесення громадської активності полтавчан і, як результат, організація творчих спілок.

Думку щодо необхідності вивчення просвітницького руху як важливого ресурсу у формуванні громадянського суспільства в Україні продовжує Н. Хамідова у публікації «Соціокультурна концепція товариства «Просвіта» у контексті рухів та ідей Східної Галичини (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)» [40].

Запропонований увазі читача аналіз наукових публікацій із проблеми філософського осмислення культурно-мистецької системи освіти дозволяє виокремити положення про те, що провідну роль в сучасному куль-

турному процесі набуває діяльність, безпосередньо пов'язана не з продукуванням, а з трансляцією та інтерпретацією текстів культури, що зумовлено цілями, динамікою та складністю культурно-інформаційних потоків.

Від здійснення культуртрегерами свого фахового соціального призначення – вироблення та розповсюдження (трансляції) текстів культури, їх інтерпретації, відбору, комплектування – залежить не лише актуальний зміст соціалізації та інкультурації окремих осіб та вікових генерацій, не лише створення і постійне відтворення єдиного смислового поля культури, а відтак – і цілісності суспільства, а й його, суспільства, історична перспектива, виміри життя прийдешніх поколінь [16].

Осмилення змін ціннісно-орієнтаційних характеристик образу світу, віднайдення «порядку віднайдення «порядку з хаосу», дає можливість відпрацювати систему освіти, спроможну забезпечити необхідну підготовку людини до життя. Освітній процес при цьому має віддзеркалювати реальний характер, суперечності, позитивні і негативні складові реального життєвого процесу.

Сучасною філософською парадигмою культурно-мистецької освіти є повернення їй культуротворчого статусу, посилення її культурно-гуманістичної функції та практичної значущості. Фахова галузева освіта у контексті соціального інституту суспільства покликана здійснювати навчально-виховну діяльність в інтелектуальному та загальнокультурному напрямках, виступати каналом трансляції спадкоємних форм і чинником розвитку інновацій культури.

Література:

1. Безручко О.В. «Індивідуальні» учні І. П. Кавалерідзе / Олександр Вікторович Безручко // *Культура і сучасність*. – 2008. – № 2. – С. 113–118.
2. Безручко О.В. О.Й.Гавронський: філософ, режисер, педагог / Олександр Вікторович Безручко // *Вісник ДАКККиМ*. – 2009. – № 3. – С. 90–94.
3. Безручко О.В. Початок педагогічної діяльності І.П.Кавалерідзе / Олександр Вікторович Безручко // *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. – 2009. – № 21. – С. 286–294.
4. Безручко О.В. Експерименти і пошуки краси як основа творчості кінопедагогіки Юрія Ілленка / Олександр Вікторович Безручко // *Мистецтвознавчі записки: Зб. наук. праць*. – К.: Міленіум, 2010. – № 18. – С. 335–343.
5. Безручко О.В. Забутий кінопедагог Сергій Олексійович Гіляров / Олександр Вікторович Безручко // *Вісник ДАКККиМ*. – 2010. – № 3. – С. 87–91.
6. Безручко О.В. Кінопедагогічна діяльність професора В.Г.Горпенка / Олександр Вікторович Безручко // *Вісник ДАКККиМ*. – 2010. – № 4. – С. 84–88.
7. Белявіна Н.Д. Проблеми підготовки магістрів звукорежисерів / Наталія Дмитрівна Белявіна // *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. – 2009. – № 22. – С. 313–315.

8. Бурлуцький А.В. Синергетичний аналіз українського сценічного мовлення як соціокультурного феномена / Андрій Володимирович Бурлуцький // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2010. – № 25. – С. 210–215.
9. Буряк Л.І. Жінка в контексті творення нового національно-культурного та інтелектуального середовища: студії першої третини ХХ ст. / Лариса Іванівна Буряк // Вісник ДАКККіМ. – 2010. – № 2. – С. 121–126.
10. Ванда І.С. Інтерпретація кінотексту як метод розкриття нових сенсів буття / Ірина Сергіївна Ванда // Культура і сучасність. – 2010. – № 1. – С. 115–119.
11. Ван Лей. Педагогічна підготовка майбутнього вчителя музики в класі постановки голосу з урахуванням методичних засад китайської та європейської вокальних шкіл / Ван Лей // Вісник ДАКККіМ. – 2008. – № 3. – С. 69–73.
12. Величко Н.А. Культуротворчі засади педагогічної теорії і практики К.Д.Ушинського / Неля Анатоліївна Величко // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2009. – № 21. – С. 294–302.
13. Горенко Л.І. Гуманітарні концепції культурно-освітніх закладів України на рубежі ХVІІІ – ХІХ ст. / Лариса Іванівна Горенко // Вісник ДАКККіМ. – 2009. – № 3. – С. 41–46.
14. Гриценко М.В. Філософський вимір рівного доступу до якісної освіти в Україні / Марина Василівна Гриценко // Культура і сучасність. – 2010. – № 2. – С. 46–49.
15. Гусакова Н.М. Проблема формування творчої особистості режисера-педагога в соціально-культурному аспекті діяльності / Ніна Миколаївна Гусакова // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2010. – № 25. – С. 185–193.
16. Дичковський С.І. Впровадження європейських стандартів освіти – головне завдання вищої школи України / Степан Іванович Дичковський, Наталія Анатоліївна Колосова // Вісник ДАКККіМ. – 2010. – № 4. – С. 159–163.
17. Кабка Г.М. Розвиток та роль педагогічного артистизму у творчій діяльності на прикладі специфіки його формування у музиканта-педагога / Геннадій Миколайович Кабка // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2009. – № 22. – С. 336–341.
18. Каташинська І.В. Педагогічна система як соціокультурний феномен / Іванна Вікторівна Каташинська // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2010. – № 24. – С. 299–305.
19. Каташинська І.В. Освітня раціональність як предмет прикладної культурології / Іванна Вікторівна Каташинська // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2010. – № 25. – С. 343–351.
20. Кондратюк Л.С. Катарсис як складова морально-естетичного виховання в музичній культурі / Леся Сергіївна Кондратюк // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2009. – № 22. – С. 199–206.

21. Коноваленко Н.В. Інформаційна культура особистості: стан, трансформаційні витоки / Наталія Василівна Коноваленко // Вісник ДАКККіМ. – 2010. – № 4. – С. 15–20.
22. Кузнецова І.В. Нелінійне мислення як стратегія розвитку культурно-мистецької освіти України / Інна Володимирівна Кузнецова // Вісник ДАКККіМ. – 2009. – № 1. – С. 7–13.
23. Литвиненко А.І. Європейські традиції професіоналізації та музично-просвітницька діяльність Полтавського відділення ІРМТ / Алла Іванівна Литвиненко // Вісник ДАКККіМ. – 2008. – № 1. – С. 55–59.
24. Ляшенко Т.В. Професійна музична освіта Чернігівщини на початку ХХ століття як елемент мистецької регіональної культури / Тетяна Валеріївна Ляшенко // Мистецтвознавчі записки: 36. наук. праць. – К.: Міленіум, 2009. – Вип. 15. – С. 228–232.
25. Михайлович В.А. Українські реалії культурної політики в контексті розвитку сучасної вітчизняної освіти / Валентина Андріївна Михайлович // Культура і сучасність. – 2008. – № 2. – С. 45–50.
26. Москаленко Н.М. Принцип полікультуралізму в освітній практиці ХХІ століття / Надія Миколаївна Москаленко // Культура і сучасність. – 2010. – № 1. – С. 111–114.
27. Москаленко Н.М. Гуманітарний підхід до проблеми вузівського навчання / Надія Миколаївна Москаленко // Вісник ДАКККіМ. – 2010. – № 2. – С. 52–55.
28. Москаленко Н.М. З історії дослідження вищої культурологічної освіти в Україні ХХ – ХХІ століть / Надія Миколаївна Москаленко // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2010. – № 24. – С. 319–324.
29. Миролюбенко Г.А. Особистість у безмежному просторі інформаційного хаосу / Ганна Анатоліївна Миролюбенко // Вісник ДАКККіМ. – 2010. – № 2. – С. 28–32.
30. Новосад С.О. Формування особистості в умовах громадянського суспільства України ХХ – початку ХХІ століття / Світлана Олександрівна Новосад // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2010. – № 24. – С. 199–207.
31. Орлова Т.В. Постмодернізм українських письменниць і сучасні гендерні проблеми України: історіографічні нотатки / Тетяна Володимирівна Орлова // Вісник ДАКККіМ. – 2010. – № 2. – С. 118–121.
32. Поліщук І.В. Художньо-творча особистість у контексті саморозвитку і самореалізації / Ірина Володимирівна Поліщук // Вісник ДАКККіМ. – 2008. – № 2. – С. 109–113.
33. Рижкова С.А. Прогностичні можливості системного аналізу феномена культури / Світлана Анатоліївна Рижкова // Вісник ДАКККіМ. – 2009. – № 1. – С. 3–7.

34. Самітов В.З. Становлення особистості музиканта-виконавця в міжособистісних стосунках (вчитель – виконавець) / Віктор Захарович Самітов // Мистецтвознавчі записки: Зб. наук. праць. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 13. – С. 186–194.
35. Скарь В.К. Соціально-культурна діяльність в системі державної культурної політики та підготовці фахівців / Валентина Кирилівна Скарь // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2009. – № 22. – С. 308–312.
36. Суська О.О. Культура соціуму і комунікативна культура особистості: соціально-психологічні взаємозв'язки / Ольга Олександрівна Суська // Культура і сучасність. – 2008. – № 2. – С. 165–170.
37. Ткаченко В.В. Становлення та сучасний стан освіти в галузі народного пісенного виконавства / Вікторія Володимирівна Ткаченко // Мистецтвознавчі записки: Зб. наук. праць. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 14. – С. 232–239.
38. Уланова С.І. Повернення в культурний простір: нотатки з стратегії виховання особистості / Світлана Іванівна Уланова // Культура і сучасність. – 2008. – № 1. – С. 3–10.
39. Фрідрик Я.О. Музичне просвітництво як різновид культуротворчої діяльності / Яніна Олегівна Фрідрик // Вісник ДАКККіМ. – 2008. – № 2. – С. 114–119.
40. Хамідова Н.М. Соціокультурна концепція товариства «Просвіта» у контексті рухів та ідей Східної Галичини (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) / Надія Михайлівна Хамідова // Культура і сучасність. – 2008. – № 1. – С. 78–84.
41. Черкашина О.В. Освіта та її музичний компонент як важливі чинники розвитку національної культури: Вінниця (перша третина ХХ ст.) / Олеся Валентинівна Черкашина // Вісник ДАКККіМ. – 2010. – № 2. – С. 67–71.
42. Шумська Л.Ю. Молодіжний хор «Світич» – осередок музичного просвітництва Ніжинської вищої школи / Людмила Юріївна Шумська // Вісник ДАКККіМ. – 2010. – № 4. – С. 104–108.
43. Шутко Ю.І. Основоположник сучасної української флейтової школи професор А.Ф.Проценко / Юрій Іванович Шутко // Мистецтвознавчі записки: Зб. наук. праць. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 14. – С. 212–217.

Інна Кузнецова. Філософія сучасного культурно-художественного образования: целостность мировоззрения на основе синергетического мышления (обзор статей).

Анализируя научные публикации по проблеме философского осмысления культурно-художественной системы образования Украины, опубликованные в профессиональных изданиях Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств: «Актуальные проблемы истории, теории и практики художественной культуры», «Вестник Государственной академии руководящих кадров культуры и искусств», «Культура и Современность», «Искусствоведческие записки» – за период 2008–2010 гг., автор выделяет тематические блоки, которые стали предметом рассмотрения исследователей, а именно: современное осмысление культуры с применением методологического аппарата синергетики, осмысление особенностей философии культурно-художественного образования Украины и их сохранения в контексте Болонской конвенции, проблема становления личности как составляющая мировоззренческо-теоретические основы философии образования, а также прикладные аспекты философско-образовательной проблематики.

Inna Kuznetsova. Philosophy of Contemporary Cultural and Artistic Education: Integrity of Outlook through Synergetic Thinking (a review of articles).

Analysis of scientific publications about the problem of philosophical understanding of cultural and artistic education system of Ukraine, published in special editions of the National Academy of Administration of Culture and Arts: «Actual problems of history, theory and practice of culture», «Bulletin of the Academy of State Administration of Culture and Arts» «Culture and Modernity», «Art criticism notes» (for the period 2008–2010) is presented in the given paper. The author identifies themes that have become the subject of research, namely: the modern understanding of culture using a synergetic methodology, understanding characteristics of the philosophy of cultural and artistic education in Ukraine and conservation in the context of the Bologna Convention, the problem of personality as part of ideological and theoretical foundations of philosophy of education and applied aspects of philosophical and educational issues.